

סם הכלב המזרחי בגן מקלט בשמורת טבע עין אפק צילום אלון מאיר

מצאו מקלט

מינים רבים של צמחים עומדים בפני סכנת הכחדה מהטבע בישראל. לעתים, הדרך היחידה לשמר אותם היא גידולם בגני מקלט ובניית תוכניות להשבתם לטבע. איך עושים זאת?

כתבה: מרב לבל

לשון־שור נִגְבִּית היא צמח רב־שנתי ממשפחת הזיפניים, נדיר מאוד ואנדמי לישראל. הצמח גדל כיום רק באתר אחד במישור ימין, בנגב הצפוני. אתר זה נמצא בסכנה מכיוון שהוא ממוקם בשטח צבאי ובתוואי המתוכנן של הרכבת לאילת. המין גדל על מדרון מתון של אבן חול עם

משטר רוחות חזקות. ב־2013, בשיתוף בנק הגנים שבמכון וולקני (ראה מסגרת), הוחלט ברשות הטבע והגנים לנסות לגדל ייחורים מפרטים של אוכלוסייה זו, במטרה להעתיק אותם לאתר נוסף אשר בו יהיה המין מוגן. גידול השתילים של המין בבנק הגנים

במכון וולקני צלח, ואף נלמדו פרטים חדשים על הביולוגיה של המין. בינואר 2015 הועתקו השתילים לגן לאומי ממשית. הבחירה במקום ההעתקה נעשתה הן בשל קרבתו לאתר המקורי והתנאים הסביבתיים הדומים, והן מכיוון שבגן לאומי השתילים מוגנים, אפשר

לספק להם השקיה בשלב ראשוני ואפשר גם לעקוב אחר התבססות האוכלוסייה החדשה ולנטר אותה. נכון להיום השתילים נקלטו בהצלחה והגיעו לפריחה באתר החדש וצוות מבנק הגנים מבצע ניטור של האוכלוסייה החדשה מדי חודש.

שימור המגוון הגנטי של צמחיית ארץ ישראל

לשון־שור נגבית היא רק דוגמה אחת מני רבות של צמחים שכמעט נכחדו מהטבע בישראל, שהדרך היחידה לשמר אותם היא גידולם בגני מקלט ובניית תוכניות להשבתם לטבע. לגני מקלט תפקיד חשוב הן בחינוך ובהסברה לציבור הרחב על מינים בסכנת הכחדה, והן כמאגר גנטי של מינים אלה לצורכי השבות. החל

משנת 2007 הוקמו בכמה ממתקני הרשות גני מקלט, שמטרתם לשמר את המינים הנדירים הגדלים באזור, להציגם לקהל ולספק מקור זרעים להשבות לטבע. בחלק מהגנים שנמצאים בתוך שמורת טבע, הושבו הצמחים הנדירים אל שטח השמורה עצמה כחלק מתוכניות שיקום נרחבות יותר. בשנים האחרונות הוקמו במתקני הרשות עשרה גני מקלט המספקים מקלט למינים הנמצאים בסכנת הכחדה.

הזמנה לביקור בגני מקלט

שמורת טבע עין אפק

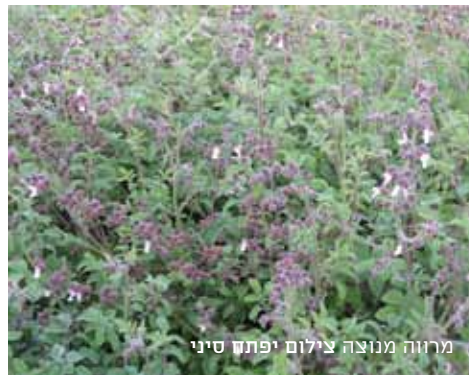
גן המקלט בשמורת טבע עין אפק הוקם בשנת 2006 בסיוע הקרן לשמירת טבע. מטרת הגן היא לשמר את צמחיית

לשון־שור נגבית צילום מרב לבל

שנית גדולה צילום ארכיון רשות הטבע והגנים

מרווה מנוצה צילום יפתח סיני

אירוס הביצות צילום אלון מאיר

נימפאה תכולה צילום ארכיון רשות הטבע והגנים

אזור נחל הנעמן ועמק עכו ולהציגה לציבור הרחב. הגן כולל כמה בתי גידול שונים המאפיינים את שמורות נחל הנעמן: שקע חולי, בית גידול לח, בית גידול כורכרי ואזור מלחה. בעקבות עבודות בינוי ופיתוח באזור מלחת הנעמן ושמורות הנעמן, נאספו צמחי מלחה וצמחים של בתי גידול לחים רבים לגן המקלט. בגן גדלים 35 מינים "אדומים" (בסכנה גבוהה להכחדה) כולל מין שנכחד מן הטבע (פשתת החוף), וכן 14 צמחים נדירים. בגן הוקמה גם חממה המשמשת לריבוי צמחים לצורך השבות לטבע ולגנים אחרים. נוסף לכך, כמה צמחים "אדומים" של בתי גידול לחים גדלים במכלים גדולים ומיועדים להשבה לשמורה.

גן לאומי ציפורי

גן המקלט בגן לאומי ציפורי הוקם בשנת 2014. מטרת הגן היא לשמר את הצמחייה האופיינית לבקעת בית נטופה וצמחים האופייניים לאדמות כבדות ולהציגם לציבור. הגן כולל כמה בתי גידול: בית גידול לח, אזור הצפה, שדות חקלאיים, אדמות כבדות, בוסתן וגן סחלבים וגיאופיטים. בסך הכול גדלים בגן 27 מינים "אדומים" ו-25 מינים נדירים. כמו כן, הוקמה בגן חממה לגידול צמחי הגן, שגם משמשת כמקור ריבוי לצמחים ממינים "אדומים" לפרויקטים שונים של השבת צמחים לאזור. בגן גדלים גם מינים "אדומים" שאופייניים לאדמות כבדות בגליל התחתון אך אינם גדלים בבקעת בית נטופה. זאת מתוך הבנת החשיבות שבשימור המינים הללו, שנפגעו בשל המעבר מחקלאות מסורתית לחקלאות מודרנית ועקב תוכניות פיתוח ותשתיות.

חי-רמון

בחי-רמון שבמצפה רמון הוקם בשנת 1989 גן לצמחיית המכתש והר הנגב. מטרת הגן הייתה להכיר ולהנגיש לציבור הרחב את הצמחייה המקומית. הגן לא שימש כגן מקלט לצמחים בסכנת הכחדה, אלא דווקא הציג את הצמחים המאפיינים את בתי הגידול השונים באזור.

גן מקלט חי-רמון צילום מרב לבל

אירוס נציתי בגן המקלט בגן לאומי ציפורי צילום יפתח סיני

בשנת 2015 התחלנו בתהליך לשיקום הגן, כולל הקמת מערכת השקיה חדשה, שתילה של צמחים ש"נעלמו" מן הגן, שיקום השילוט והוספת צמחים נדירים בסכנת הכחדה. המטרה בשיקום הגן היא הפיכתו לגן מקלט אטרקטיבי, שיציג לציבור את הצמחייה האופיינית אך בה בעת ישמר את המינים הנדירים הגדלים רק בהר הנגב.

הכותבת היא רכזת פרויקט צמחים בסכנת הכחדה

בנק הגנים הישראלי

בנק הגנים של צמחי ישראל נוסד לפני כ-30 שנה, ומטרתו לשמור על המגוון הגנטי של צמחיית ארץ ישראל. הוא מתמקד בשימור אוכלוסיות של צמחי בר הקרובים לצמחי תרבות חשופים מבחינה כלכלית-חקלאית, כגון חיטה, שעורה ושיבולת שועל מהדגניים; אפונה, עדשים וחמצה (חומוס) מהקטניות; בצל, גזר וכרוב מהירקות; ועצי פרי כשזיף, אגס ותאנה. האוספים משמשים גם ליישומים שונים כגון מקור השבחה לגידולים חקלאיים. בשנים האחרונות הרחיב בנק הגנים את עיסוקו גם למינים של צמחי בר בסכנת הכחדה בבית גידולם הטבעי. החל משנת 2007, שותף בנק הגנים בפרויקט שיזמה רשות הטבע והגנים, שמטרתו איסוף ושימור של זרעים מכלל צמחי הבר בסכנת הכחדה בישראל. עד כה נאספו ונשמרו בבנק הגנים כ-66 אחוז מכלל המינים בסכנת הכחדה.

גן מקלט ציפורי צילום דותן רותם